

Stridbarheten 1 & Gästfriheten 2 Rusthållarvägen 121-143 och 147-153. Bagarmossen, Stockholm Stad

Antikvariskt utlåtande i samband med fönsterrenovering

Stridbarheten 1 & Gästfriheten 2.

Rusthållarvägen 121-143 & 147-153.

Bagarmossen. Stockholm Stad

Bygglov

Antikvariskt utlåtande i samband med fönsterrenovering

Datum: 2026.03.23

Antikvariskt utlåtande i samband med fönsterrenovering

Sammanfattande bedömning

Fastigheterna Stridbarheten 1 och Gästfriheten 2, uppförda under 1950-talet i Bagarmossen, utgör välgestaltade arkitektoniska inslag och fungerar som tydliga markörer i stadsbilden. Byggnaderna är ett uttryck för tidens moderna stadsplanering och sociala samhällsideal, och har trots vissa förändringar i huvudsak bevarat sin ursprungliga arkitektur.

Fastigheterna är idag klassade som gula av Stadsmuseet i Stockholm, vilket innebär att de bedöms ha positiv betydelse för stadsbilden och ha visst kulturhistoriskt värde. Detta innebär att ändringar ska utföras varsamt, med beaktande av byggnadernas karaktärsdrag, och att deras kulturhistoriska värden ska tas till vara utan att förvanskas.

Byggnadernas fönster av träsnickerier har vid ett senare tillfälle adderats med aluminiumprofiler som täcker de ursprungliga träkarmarna och profilerna. I samband med detta har man även bytt ytterbågen av trä till ett i aluminium. De ursprungliga träkarmarna finns bevarade under aluminiumprofilerna. I samband med den nu föreslagna fönsterrenoveringen kan fasadernas fönster återställas och få sitt ursprungliga utseende förutsatt att det görs på rätt sätt.

I bygglovet föreslås att aluminiumprofilerna demonteras så att den ursprungliga träkarmen exponeras och att ytterbågen av aluminium ersätts med tidstypiska träsnickerier som harmonierar med innerbågen. Bågens totala konstruktion anpassas till karmens dimensioner och öppningens proportioner. Samtliga fönstersnickerier målas i vitt.

Vård- och underhållsåtgärderna samt de föreslagna ändringarna bedöms inte riskera byggnadernas kulturhistoriska värden. De är tämligen okontroversiella: artfrämmande aluminiumprofiler i fönster demonteras, ursprungliga träkarmar exponeras och ytterbågarna ersätts med tidstypiska träsnickerier. Att demontera senare tillagda aluminiumprofiler och återställa ursprungliga träfönster innebär en återgång till byggnadens autentiska utformning och stärker dess kulturhistoriska läsbarhet.

Sammantaget är åtgärderna ett varsamt tillvägagångssätt som beaktar byggnadernas karaktärsdrag och dess byggtekniska, kulturhistoriska, miljömässiga och konstnärliga värden. En sådan åtgärd är i överensstämmelse med varsamhetskravet och bidrar till att bevara och synliggöra byggnadens särskilda värden från 1950-talet.

Detta är min bedömning.

Slutgiltig bedömning görs av Stadsbyggnadskontoret i samband med förslaget.

Ethem Erdogan - Certifierad sakkunnig kulturvärden(N)

Certifikatsnr C003630 | 2023-03-21

Draken Arkitektur AB

Medlem i Sveriges Byggnadsantikvarier

Datum: 2026.03.23

Innehållsförteckning

Antikvariskt utlåtande

Sammanfattande bedömning(föregående sida)

Inledning

Vad är en antikvarisk förundersökning?

Vad är en antikvarisk konsekvensbeskrivning?

Begränsningar

Historik

Planbestämmelser

Skydd - kulturhistoriska värden

Metod

Förundersökning

Värdebärande karaktärsdrag

Konsekvensbeskrivning

Ritningar och platsbilder

Stridbarheten 1 & Gästfriheten 2

Rusthållarvägen 121-143 och 147-153. Bagarmossen, Stockholm Stad

Antikvariskt utlåtande i samband med fönsterrenovering

Inledning

Detta är ett antikvariskt utlåtande upprättat i samband med en kommande fönsterrenovering för fastigheterna Stridbarheten 1 & Gästfriheten 2 som ligger i Bagarmossen, Stockholm stad och bedöms ha en positiv betydelse för stadsbilden med ett visst kulturhistoriskt värde enligt Stadsmuseet.

Vad är en antikvarisk förundersökning?

För att ta till vara en byggnads kvaliteter på bästa sätt vid ändring eller renovering krävs kännedom om byggnadens förutsättningar. En antikvarisk förundersökning är ett underlag med fakta om byggnaden och dess kulturhistoriska värden som definieras och beskrivs. Den utgör ett kunskapsunderlag som belyser byggnadens kulturvärden och hur det ska tas tillvara utan att skadas. En förundersökning har genomförts januari 2026 och är integrerat i detta dokument.

Vad är ett antikvariskt utlåtande?

En antikvarisk förundersökning ska tydliggöra byggnadens kulturvärden, kvaliteter och karaktärsegenskaper, samt identifiera vilka företeelser som är värdebärande. Till förundersökningen bör kopplas en konsekvensbeskrivning/utlåtande av vilken framgår hur man avser att tillgodose varsamhetskraven och hur avvägningar gentemot andra grundläggande samhällskrav (tekniska egenskapskrav) har skett. Utifrån en sådant utlåtande kan sedan byggnadsnämnden bedöma ifall de gjorda avvägningarna sammantaget kan anses tillgodose lagens krav.

Begränsningar

Byggnadsnämnden får exempelvis inte kräva in ett mer omfattande material än vad som behövs för att ta ställning till det enskilda ärendet. Förundersökningens och konsekvensbeskrivningens omfattning måste därför relateras till såväl byggnadens förmodade kulturvärden som åtgärdens omfattning. Ett begränsat ingrepp fönsterrenovering i en byggnad med visst kulturhistoriskt värde kan därför inte motivera en total genomgång av hela byggnaden eller området.

Certifierad sakkunnig kulturvärden (N):

Ethem Erdogan
Draken Arkitektur AB
Certifikatsnr C003630 | 2023-03-21
Medlem i Sveriges Byggnadsantikvarier

Kontakt: ethem.erdogan@drakenarkitektur.se
Telefon: 0704-840035

Platsbesök: 2026. Januari och mars

Handlingar & ritningar

Fastighet: Stridbarheten 1 & Gästfriheten 2
Adress: Rusthållarvägen 121-143 och 147-153
Stadsdel: Bagarmossen, Stockholm stad
Byggnadsår: 1952

Åtgärd: Fasadändring: Fönsterrenovering
Ursprungsarkitekt: H. Orlando

Handlingar: Bygglövhandlingar
Arkitekt, bygglov: Ingrid Svenkvist
Företag: Föreningens företrädare, arkitekt SAR/MSA
Datum: 2026 mars

Övriga medverkande konsulter:

Fasadkonsult: Peter Breiman
Breiman Konsulter AB

Projektledare: Johan Edding
Sandberg Edding Projektledning AB

Stridbarheten 1 & Gästfriheten 2

Rusthållarvägen 121-143 och 147-153. Bagarmossen, Stockholm Stad

Antikvariskt utlåtande i samband med fönsterrenovering

Bagarmossen . Kortfattad arkitekturhistoria

Bagarmossen är en stadsdel i Stockholms södra förorter som byggdes ut under 1940- och 1950-talen som en del av Stockholms stora stadsexpansion efter andra världskriget. Området planerades enligt dåtidens moderna stadsplaneringsideal med separation mellan bostäder, service och grönområden.

Bebyggelsen i Bagarmossen präglas av funktionalistisk arkitektur med renodlade volymer, låglutande tak, och rationell planlösning. Fasaderna utfördes ofta med ädelputs i varma och ljusa kulörer - beige, gråbeige och ockra - vilket blev typiskt för periodens bostadsbebyggelse. Även andra kulörer som blå förekommer och det var inte ovanligt med kulörindelningar mellan vita fasadramar som gav fasaden rytm.

Träfönster var standard under denna period och utformades med omsorg kring proportioner och detaljer. Fönstren var ofta tvåluftsfönster med enkel eller korspost, målade i kulörer som harmoniserade med fasaden. Taken täcktes med rödbruna taktegelpannor i traditionella modeller, vilket gav bebyggelsen en koppling till svensk byggnadstradition trots den moderna arkitekturen.

Under 1970- och 1980-talen genomfördes många renoveringar där ursprungliga material ersattes med moderna alternativ. Träfönster täcktes med aluminiumprofiler för bättre energiprestanda, och taktegelpannor byttes mot lättare och billigare betongpannor. Dessa ingrepp förändrade området karaktär och dess autentiska 1950-talstryck blev något förskuten.

Idag är Bagarmossen klassat som ett kulturhistoriskt värdefullt område där bebyggelsen från 1940-50-talen utgör viktiga tidsdokument. Stadsmuseet i Stockholm har identifierat och klassat flera fastigheter som kulturhistoriskt värdefulla. Att återställa ursprungliga material och detaljer är därför en viktig del av att bevara områdets identitet och arkitekturhistoriska värde.

Arkitekten Henning Orlando

Henning Orlandos föräldrar var cirkusartister. Fadern Erland Orlando var cirkusryttare och modern Adèle Orlando lindansare. Orlando utbildades till arkitekt vid KTH, där han tog examen 1941. Under och efter andra världskriget var han en mycket aktiv arkitekt i Stockholmsområdet med många ikoniska byggnader. Åren 1943 till 1946 drev han egen arkitektverksamhet i Stockholm. År 1946 fick han anställning på Riksbyggen och var chef för dess arkitektkontor från 1950 till 1967.

Till hans kända arbeten hör det så kallade "Erlanderhuset" eller "Dragspelshuset" på Marieberg, Kungsholmen. Huset är i ensam majestät med lång räckvidd åt samtliga väderstreck och mycket karaktäristiskt. Smeknamnen beror på dels att statsminister Tage Erlander flyttade in i huset då det var nybyggt, dels att byggnadens veckade form påminner om ett dragspel. Huset byggdes 1962 på uppdrag av Riksbyggen och blev med sina 16 våningar uppe på höjden vid Mälaren ett dominant inslag i Stockholms stadsbild.

Värt att nämna att H. Orlando bl.a även ritade Friheten 1 i Bagarmossen, samt ett mycket karaktäristiskt 1950-tals kvarter med ett punkthus på Skälderviksplan i Årsta, Sveriges enda torg som mynnar ut i en park. Hans arkitektur präglas av många olika men samkomponerade kulörer mellan fönster och fasadens putsytor.

Stridbarheten 1 & Gästfriheten 2 Rusthållarvägen 121-143 och 147-153. Bagarmossen, Stockholm Stad

Antikvariskt utlåtande i samband med fönsterrenovering

Planbestämmelser m.m

Fastighet	Stridbarheten 1 & Gästfriheten 2 Rusthållarvägen 121-143, 147-153 Stockholm Stad
Typ av plan	Stadsplan
Nummer:	PI 4005 & PI 3873
Benämning	Del av stadsdelen Bagarmossen
År	Upprättad 1952 och 1951
Tilläggsplan 1:	PI 8267 avser tunnelbanan.
Q eller q	Inga Q eller q-markeringar i detaljplan

Skyddsföreskrifter - kulturhistoriska värden

Klassificeringssystemet. Stadsmuseet. Stockholm Stad.

Klassificering: båda fastigheterna Gul

Fastighet markerad med gult på Stadsmuseets kulturhistoriska klassificeringskarta innebär att miljön bedöms ha positiv betydelse för stadsbilden och/eller ha visst kulturhistoriskt värde.

• **PBL 8 kap 13 §** (Förvanskningförbud) En byggnad som är särskilt värdefull från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt får inte förvanskas.

• **PBL 8 kap 14 §** (Bevarande underhåll) Ett byggnadsverk ska hållas i vårdat skick och underhållas så att dess utformning och de tekniska egenskaper som avses i 4 § i huvudsak bevaras. Underhållet ska anpassas till omgivningens karaktär och byggnadsverkets värde från historisk, kulturhistorisk, miljömässig och konstnärlig synpunkt. Om byggnadsverket är särskilt värdefullt från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt, ska det underhållas så att de särskilda värdena bevaras

• **PBL 8 kap 17 §** (Varsamhet) Ändringar av en byggnad ska enligt plan- och bygglagen (PBL) alltid utföras varsamt. Hänsyn ska tas till byggnadens karaktärsdrag och dess tekniska, historiska, kulturhistoriska, miljömässiga och konstnärliga värden ska tas till vara.

Stadsplan PI 4005. Bagarmossen (gäller stridbarheten)

Stridbarheten 1 & Gästfriheten 2. Gulklassade fastigheter

Stridbarheten 1 & Gästfriheten 2

Rusthållarvägen 121-143 och 147-153. Bagarmossen, Stockholm Stad

Antikvariskt utlåtande i samband med fönsterrenovering

Metod

Att beskriva äldre byggnaders kulturhistoriska värden är en metod. Värderingen ska göras helt fristående från andra faktorer som påverkar bevarandet. För att definiera och beskriva kulturhistoriska värden kan flera olika begrepp eller metoder användas. Det vanligaste är att utgå från Riksantikvarieämbetets (Axel Unnerbäck) bok "Kulturhistorisk värdering av bebyggelse" (2002).

I boken formuleras följande: "När man gör den kulturhistoriska värderingen måste man vara medveten om att begreppet kulturhistoriskt värde inte är entydigt. Det är sällsynt att det kulturhistoriska värdet utgår från ett enda kriterium, till exempel personhistoriskt värde. Nästan undantagslöst är det kulturhistoriska värdet uppbyggt av flera olika egenskaper, som kan innefatta både fakta och rena upplevelsevärden."

Grundtanken i Unnerbäck's modell/matris är att de kulturhistoriska motiven definieras tydligt för att det skall vara möjligt att bevara, skydda, dokumentera, vårda och eventuell utveckla en byggnad på ett ändamålsenligt sätt.

Nulägesbeskrivning & värdebärande karaktärsdrag för tidstypiska fönster

Befintliga fönster

Fönsterkarmen är idag täckta med både lackerade och obehandlade aluminiumprofiler som monterades på utsidan av de ursprungliga träkarmen vid ett senare tillfälle. Även ytterbågen av trä ersättes med en helt ny båge av aluminium.

Dessa aluminiumprofiler med ytterbåge av aluminium

- Täcker helt de ursprungliga träkarmarna
- Döljer den ursprungliga träprofileringen
- Ger fönstren ett modernt uttryck som inte stämmer överens med byggnadens karaktär från 1950-talet
- Är fabrikslackerade eller naturlig aluminium, något som kontrasterar mot fasadens beige/gråbeige och bruna/röda kulörer

Bakom aluminiumprofiler (och bågarna) finns de ursprungliga träkarmarna och träprofilerna bevarade. Detta bekräftas genom visuell undersökning vid befintliga öppningar och karmlistor. Fönster av träsnickerier är en viktig del av fasadens värdebärande karaktärsdrag och utifrån ett antikvariskt perspektiv viktigt att beakta vid en fönsterrenovering.

Fönster.

Fönster.

Antikvariskt utlåtande i samband med fönsterrenovering

Föreslagna åtgärd -demontering och återställning

Den föreslagna åtgärden innebär att:

1. Demontering av aluminiumprofiler

Aluminiumprofiler i karmarna demonteras varsamt för att inte skada underliggande träkarmar.

2. Restaurering av träkarmar & nya träbågar

De exponerade träkarmarna och träprofilerna kontrolleras och restaureras vid behov. Eventuella skador lagas med traditionella metoder och material. Röta eller skadade partier byts ut med nytt trävirke av samma kvalitet och bearbetas så att de matchar befintliga profiler. Ytterbågar av aluminium ersätts med nya bågar av trä som följer ursprungliga proportioner för ett samkomponerat kulturhistoriskt utseende. Dessa konstrueras och dimensioneras så att de kan kopplas ihop med ursprungliga (befintliga) innerbågar för ett komplett 50-tals utseende.

3. Ytbehandling & måleribehandling

Fönsterkonstruktionen målas utvändigt med alkydolja.

Konsekvensbedömning

Påverkan på kulturhistoriska värden

Den föreslagna åtgärden bedöms ha en positiv påverkan på byggnadens kulturhistoriska värden av följande skäl:

Återställande

Genom att demontera senare tillagda aluminiumprofiler och exponera ursprungliga trädetaljer kompletterad med ny ytterbåge återställs byggnadens autentiska utseende från 1950-talet. Detta stärker byggnadens kulturhistoriska läsbarhet och gör dess historia tydligare. Detta förutsätter att ytterbågen rekonstrueras med tidstypiska profiler och proportioner i trä.

Materialriktighet

Trä var det naturliga materialvalet för fönster under 1950-talet. Att återgå till trä innebär att byggnaden återfår materialriktighet och tidstypiskt uttryck. Aluminium som material blev vanligt först under 1970-80-talen och är inte representativt för byggnadens epok.

Bevarande av originaldelar

De ursprungliga träkarmarna finns bevarade under aluminiumprofiler. Att ta fram och vårda dessa originaldelar är betydligt mer värdefullt ur kulturhistorisk synpunkt än att bibehålla senare tillagda och artfrämmande material som aluminium.

Hantverkskvalitet

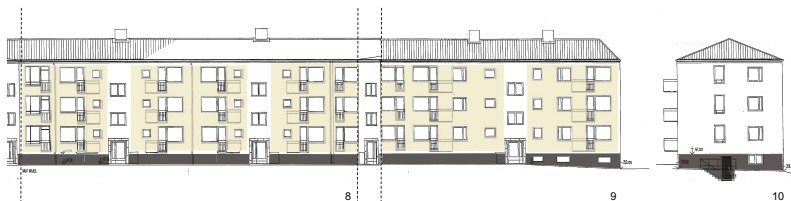
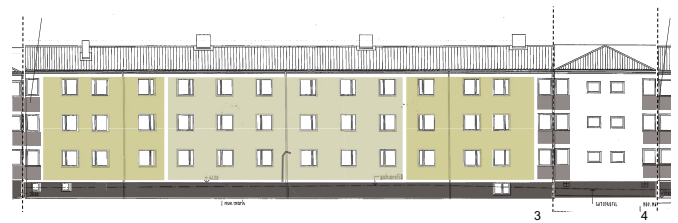
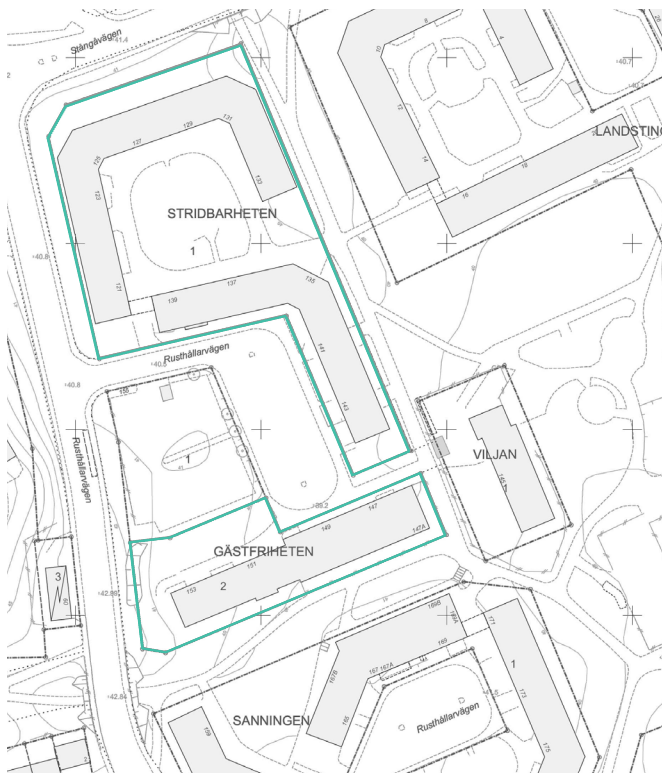
Träfönstren från 1950-talet representerar hög hantverkskvalitet med omsorgsfulla detaljer i profilering och konstruktion. Att exponera dessa och tillverka nya detaljer med 50-talets profiler förstärker förståelsen av periodens byggnadstradition.

Stridbarheten 1 & Gästfriheten 2 Rusthållarvägen 121-143 och 147-153. Bagarmossen, Stockholm Stad

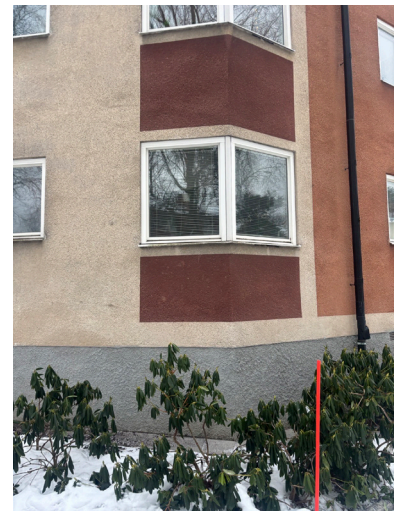
Antikvariskt utlåtande i samband med fönsterrenovering

Ritningar upprättade av arkitekt
inför bygglov(utdrag):

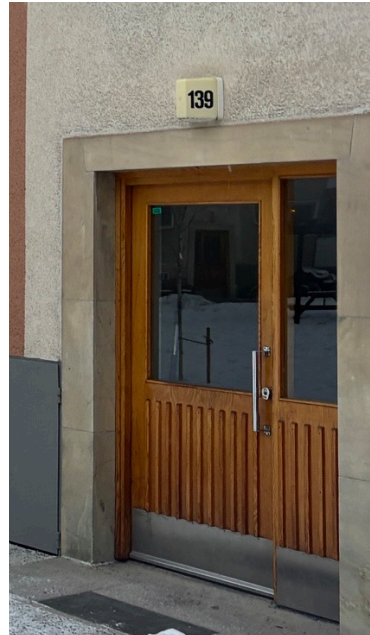
Stridbarheten 1 & Gästfriheten 2 Rusthållarvägen 121-143 och 147-153. Bagarmossen, Stockholm Stad

Antikvariskt utlåtande i samband med fönsterrenovering

Stridbarheten 1 & Gästfriheten 2 Rusthållarvägen 121-143 och 147-153. Bagarmossen, Stockholm Stad

Antikvariskt utlåtande i samband med fönsterrenovering

Stridbarheten 1 & Gästfriheten 2 Rusthållarvägen 121-143 och 147-153. Bagarmossen, Stockholm Stad

Antikvariskt utlåtande i samband med fönsterrenovering

